

JANKOVICH MARCELL és Kossuth

Amer. M. Világ, 1975 OKL. 5.

SZIKLAY ANDOR:

MAGYAR LÁBNYOMOK ...

(Washington) Nem lehet szabadulni Kossuth vázrázsától; de nem is kell, sőt nem is szabad. Otto Zarek annakidején nemzetközi sikerű, de nem éppen történelmi értékű Kossuth-életrajzában főként a cím az, ami felidézésre érdemes. Rátapintott egy lélektani igazságra; megvillantotta a mélységet, költőiséget és örök egybetartozását Kossuth és a magyarság viszonyában. A cím: „Egy nép szerelme”... Kossuth méreteit hűvös kortörténeti realizmus, rideg politikai valóságok és száraz taktikai érvek sok tekintetben kisebbre szabják, mint honi hajlamok kívánják — de a tárgyilagosság egyszerre csak inogni kezd. Bámulat, megilletődés és elragadtatás kerekedik fölül.

Felmagaslik az ember előtt az a személyiség, amely egészében példátlanul áll népe hosszú és zsufolt történetében, mint hős, látnok és költő — vezér, próféta és álmodó. Ő az egyetlen, akit az a nép nem „Nagy”, nem „Igazságos”, nem „Könyves”, vagy más efféle jelzővel illetett, hanem szíve legmelegebb szavával úgy hívott, hogy „Apánk”. Akinek hívó szavára, „mindnyájunknak el kell menni”. Akinek kalapjára valahány esőcsepp hull, bukásában is „annyi áldás szálljon rája”...

Nem, Kossuth Lajostól megválni nem lehet. Nemzetközi dédelgetettjeim íróasztalom fölötti képeinek sorában három magyar van, ő az első köztük (a másik kettő Ady és Bartók) 1852-ben Chicagóban készült daguerrotype fényképével. Három angol nyelvű

könyvemben van róla fejezet, vagy hosszabb lábjegyzet, egy és más XIX. századbeli amerikai vonatkozásban. A harmincas évek közepén magyarra fordítottam addig csak eredeti (angol, német, olasz) szövegben kiadott külföldi beszédei egy sorozatát. Külügyminisztériumi szolgálatom alatt több ízben hárult rám március 15-ék előtt fehérházi üzenet felvázolása, kossuthi citátumokkal, amerikai magyar szervezeteknek. És lám, még most is vissza-visszatérek hozzá: e sorozatban már előbb is, most pedig egy megőrzésre nem érdemtelen epizóddal. Ém ugyanis még beszéltem valakivel, aki még beszélt vele...

Száz éves lenne az idén Jankovics Marcell, akivel 1938-beli magyarországi látogatásom alkalmával a budapesti Múzeum-kávéházban találkoztam egy clevelandi rokona kérésére. Ugy jön ki ez a számadat, hogy hosszas beszámolója alatt készített jegyzeteim szerint 17 éves volt, amikor 1892-ben Torinóban Kossuthnál töltötte nyári vakációja egy részét. A következő évben Kossuth életének utolsóelőtti évében, ismét ott volt egy-két hétig.

(„Lujza néni főzött, jó magyarosan...Giorgio szolgált fel, az inas, aki úgy hívta a Kormányzót, hogy „Signor Generale...””) A rendkívüli vakációzásnak családi alapja volt, mint röviddel azután derült ki, hogy átadtam a hozott üzeneteket és szivarokat. Természetszerűleg Magya-Amerikáról kezdván diskurálni, Jankovics megjegyezte, hogy bár ő ott sohasem járt, fényképei vannak a New York-i és clevelandi Kossuth-szoborról, szépen berámázva, nagy becsben tartva...mert hát az ő nagypapja, Meszlényi Jenő volt 48-as honvédezzredes, testvérbátyja volt Kossuth feleségének, Teréznek.

Náluk vacsoráztam azon az estén. Felolvasott annakidejéni naplójából; sűrűn jegyzeteztem, onnan

meritem az alantiakat:

Kossuth haja és szakála „ezüsből volt”...A nap és az este tulnyomó részét írással-olvasással töltötte — és szemüveget ritkán használt. Testtartása még mindig egyenes volt, fejét kissé fölfelé szegezte, bizonyos természetes méltóság áradt egész megjelenéséből. Gavalléros és kedves volt a nőkhez, főúri látogatóktól kofaasszonyokig. Többnyire gondterhelt volt, a levegőbe nézett, vagy maga elé, töprengve — de elég gyakran mintegy saját gondolataiba vágott és tréfálkozott egy kicsit; jó volt a humora, sohasem erőszakolt. Régi nagy temperamentuma fel-felvillámlott, ha mérges lett, vagy cselekvés lehetetlenség kinozta; káromkodni is tudott, de sohasem izléstelenül. Kora reggel és estefelé egy-két órát sétált a folyóparton, néha kavicsokat dobált a vízbe. Csak délután kezdett el dohányozni, de azután már sorra szivta a maga-sodorta cigarettákat (egykézzel is tudott sodorni).

Fogadósobájában az egyik ablak mellett állt egy kis könyvszekrény, tetején a shakespearei Globe Theater faragott másával, felaő polcán a Shakespeare művek bőrkötéses sorozatával, a homlokzaton ezzel a felírással: „To the Hungarian Restorer of the Shakespearean Language”... A londoni ujságírók klubja ajándékozta ezt annak, aki börtönben tanult meg angolul Shakespeare-ből és a Bibliából úgy, hogy angliai és amerikai utján a legkiválóbb szónokok csodálatát váltotta ki. Az íróasztalához közel egy ezüst plakett függött a falon, Rákóczi és Kossuth profilja volt látható rajta ezzel a felírással: „Defensores Libertatis” („A szabadság védelmezői”). Kossuth megjegyezte: „Ennél magasabb rang nincsen!” Türr Istvántól kapta, a magyar származású olasz altábornagytól, aki Garibaldi társa, később Viktor Emánuel király hadsegéde volt.

Állandóan vásárolt könyveket, egyidejűleg gyomlálgatva könyvtárát: dobozokban jöttek és mentek a

könyvek. Hatalmas levéltára volt, amely körül a nevezetes családi pereskedés támadt 1911-ben. (Kossuth Ferenc „örök letét”-ként áthelyezte a Nemzeti Múzeumba; a familia turóci tagjai visszakövetelték — és 1913-ban az ő javukra döntött a bíróság. Az ítélet érdekes megokolása egyes vitás pontokkal kapcsolatban egészen a Werbőczy-féle Tripartitum-ig megy vissza.)

Kossuth kijelentéseiből, Jankovics naplója szerint:

„Kilencven éves koromban is megkerestem a kenyeremet, naphosszat dolgoztam a tollammal... III. Napóleon évi 30,000 frank járadékot kínált nekem, ha ezzel a tollal az ő olaszországi terveit támogatom. Megmondtam neki, hogy ahhoz még ő sem elég gazdag, hogy én ilyesmire ráálljak... A Dunamedence kérdése igen nagy probléma. Mi magyarok úgy vagyunk vele, mint a cigány a régi adomában: hej, de jó gulyásleves lenne ebből a Dunából, ha lenne hozzá hus, meg krumpli, meg só, meg kenyér... Bolond, aki azt mondja, hogy áldás az öregség. Aki szegény, még lehet gazdag, és aki beteg, még lehet egészséges, de az öreg ember már csak még öregebb lehet... Vigyázz, fiam arra, hogy ne légy férfikorodban kövér. Az olyan ember érthet a szóhoz, de már tette nem való. Ezek azok, akiknek a történelem csak ültő-szobrokat emel... Nem okos ember, aki azt állítja, hogy a tudomány ellensége a vallásnak. A kettő közt könnyű megvonni a mesgyét. A vallás ott kezdődik, ahol a tudomány végződik. A tudomány vezet a vallásig és a vallás emel az örök fényhez, az tartja össze a világokat és azt nevezi a gyalgó ember Istennek. Ilyen valláshoz nem kell babona. Ez vigasztal engem is hosszú számkivetésem idején minden csalatkozásban.”

Jankovics idézgetés közben fel-felnézett. Bele-nézhettem a szemeibe, amelyek még látták Kossuth Apánk „fénylő kék szemeit” (Emerson). Ő még hallotta azt a „bűvös hang”-ot (Webster). Még látta „a

barátságos, mégis harcos kifejezést a vereségében is dicső bajnok arcán" (Riley).

Megkérdeztem, hogy nem szándékszik-e feldolgozni és kiadatni ezeket a nagyértékű naplójegyzeteket. Szomorkásan mosolygott: „Nincs valami nagy érdeklődés manapság ilyesmik iránt. Egy-két kis cikkem már lenne is készen. Nagyritkán felolvasok ezekből a jegyzetekből. Legutóbb Bartók tanár urat szórakoztattam velük...” Bartók Bélát, aki iránt szintén nem volt „valami nagy érdeklődés” akkor — és aki már 1903-ban, a „Kormányzó-Elnök” halála után alig kilenc évvel, megírta a Kossuth Szimfónát.